

فقه فناوری اطلاعات و ارتباطات

حریم خصوصی

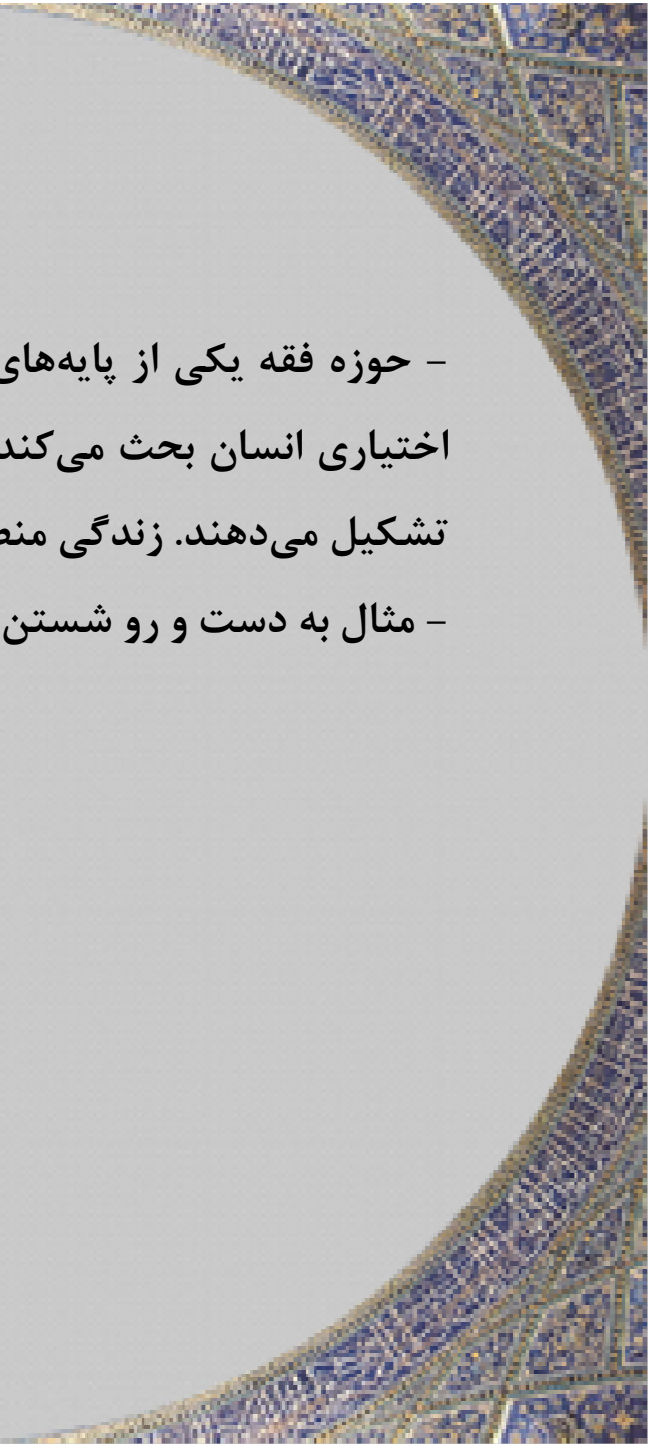
جلسه اول: مقدمه

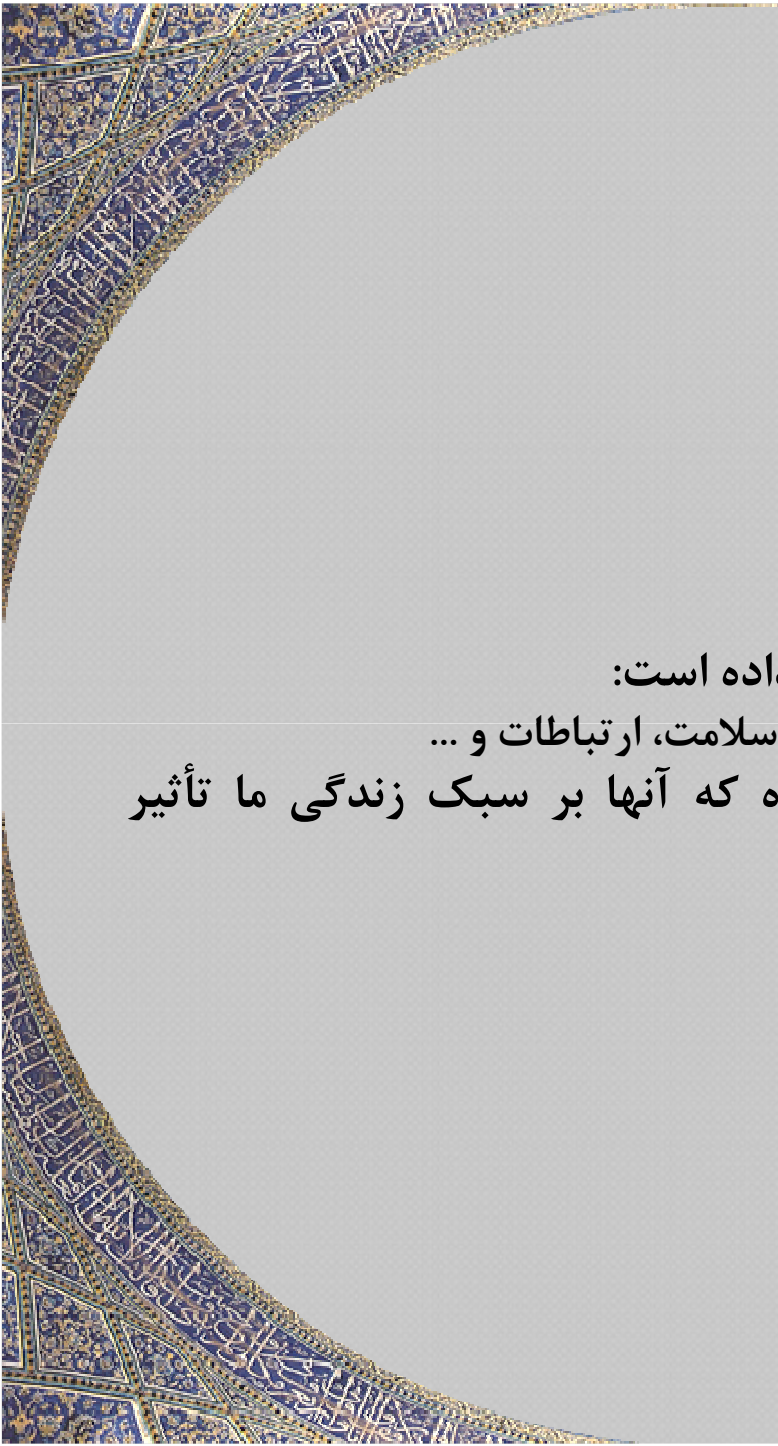
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

و الحمد لله رب العالمين

- سبک زندگی یعنی شیوه و نحوه حیات و راه و رسم زندگی کردن یک شخص یا یک جامعه است
- رفتارهایی که از ما در طول شبانه روز سر می زند به ویژه اگر تبدیل به یک عادت شده یا استمرار یافته باشند داخل در سبک زندگی هستند

-
- حوزه فقه یکی از پایه‌های اصلی سبک زندگی ما را تعیین می‌کند. چون فقه در باب رفتارهای اختیاری انسان بحث می‌کند. و همین رفتارها و انجام کارهای روزانه بخشی از سبک زندگی ما را تشکیل می‌دهند. زندگی منطبق با فقه اسلامی بخشی کلیدی از سبک زندگی اسلامی است.
  - مثال به دست و رو شستن و وضو گرفتن

پیرامون ما که در سبک زندگی ما تأثیر گذارند، بسیارند:

و از آن جمله:

- فناوری‌ها

- سازمان‌ها

تأثیر فناوری‌های نوین در سبک زندگی

۱- فناوری در عرصه‌های مختلف سبک زندگی ما را تغییر داده است:

عرصه‌های کشاورزی، صنعت، جنگ، حمل و نقل، اطلاعات، سلامت، ارتباطات و ...

۲- فناوری گاهی در عوامل اجتماعی دیگر تأثیر گذارده که آنها بر سبک زندگی ما تأثیر

داشتند. مثل عرصه رسانه

.

عوامل مؤثر در سبک زندگی: فناوری‌های نوین

تهدیدها:

- فناوری موجب آلودگی بیش از پیش محیط زیست شده
- سلامت انواع گیاهی و حیوانی را به خطر انداخته
- ما را در معرض امراض قرار داده مثل تبدیل انسان ایستاده و فعال به انسان نشسته و کم‌تحرک

فرصت‌ها:

- فناوری زندگی ما را خیلی آسان‌تر کرده و سختی‌های زندگی را کاهش داده است مثل هواپیما
- فناوری از جهاتی سبک زندگی ما را به سلامت نزدیک کرده مثل درمان ناباروری و سنگ کلیه
- با استفاده از فناوری‌های جدید ابزارهای جدیدی برای حفظ محیط زیست و انقراض انواع گیاهی و حیوانی بدست آمده

-همه این امور سبک زندگی ما را چنان با دویست سال پیش متفاوت کرده که اگر سفر در زمان ممکن بود هیچ یک از نیاکان ما امروزه زندگی ما را تصور/باور/تحمل نمی‌کرد.

عوامل مؤثر در سبک زندگی: سازمان‌های نوین

- سازمان‌های هزار سال پیش محدود بودند یک دارالاماره بوده با چند نهاد مدنی دیگر مثل یک قاضی برای داوری و یک حکیم برای سلامت و تعدادی عسس یا گزمه که عهده دار امنیت دروازه و نظم شهر بودند و مانند آن.

یکی دیگر از عوامل مؤثر در تحول سبک زندگی در دنیای جدید تأسیس سازمان‌های عصر جدید است.

سازمان‌هایی چون بانکها، شرکت‌های بیمه، سازمان‌های تأمین اجتماعی، وزارت‌خانه‌ها، نهادهای مدنی چون شهرداری‌ها و مانند آن.

در هر یک از آنها بخشی از سبک زندگی ما شکل می‌گیرد که قبل از این چنین محیطی برای این سبک زندگی ممکن نبوده است.

نهادهای مدنی و سازمان‌ها در سبک زندگی شهری بیشتر از زندگی روستایی تأثیر داشته ولی رفته رفته این اختلاف بین شهر و روستا در حال کاهش است.

قوا از هم منفک و تمرکز در قدرت وجود ندارد. امروز نهادهای مدنی، ملی و فراملی نیز شکل گرفته و هر یک سبک‌هایی خاص را بر دنیای امروزین ما تحمیل می‌کنند. مانند شرکت‌های بیمه و بانک‌های بین‌المللی و سازمان‌هایی چون فیفا در فوتبال و آی تی یو (سازمان ارتباطات جهانی) از نوع نهادهای بین‌المللی است که سبک زندگی ما را تغییر داده‌اند.

- مثال به تجارت سنتی و سازمان‌های اقتصادی:

مدیر، معاونان، ذی‌حساب، مدیر تولید، مدیر فروش، مدیر مالی، مدیر پشتیبانی، انباردار، و اجزای زیر مجموعه ایشان و بخش‌های بسیاری دیگر نام‌هایی هستند که در یک بنگاه اقتصادی وجود دارند و هر بخش آداب و احکام فقهی خود را دارد. بنگاه‌های توزیع کالا یا بنگاه‌های واسطه‌های فروش نیز بخشی از زنجیره تأمین کالا هستند. فروشگاه‌های زنجیره‌ای نیز اینک بخش وسیعی از فعالیت‌های اقتصادی را شکل می‌دهند تا این که در نهایت به مصرف‌کنندگان کالا و خدمات می‌رسیم.

عوامل مؤثر در سبک زندگی: سازمان‌های نوین

-مثال به رابطه کارگر/کارمند و کارفرما:

-نزدیکترین بحث به این حوزه مطالبی است که در کتاب الاجاره در فقه بیان شده است.
-قدمای اصحاب معمولاً وقتی از اجاره بحث می‌کنند عین مستأجره را در سه فرض شایع مطرح می‌کنند اول اجیر کردن انسان دوم اجاره ملک و زمین و سوم اجاره چارپایان که در آن زمان وسیله حمل و نقل بوده است.

- کتاب قواعد علامه حلی جمعاً ۳۰ صفحه به بحث از کتاب الاجاره اختصاص دارد و در این میان ۵ صفحه به اجیر کردن انسان پرداخته است.

-عمده مطالبی که در این پنج صفحه به آن پرداخته شده است حاوی عناوینی است از قبیل:
- اجاره می‌تواند خاص یا مشترک باشد

- می‌تواند فی الذمه یا معین باشد و در صورت تعیین باید چه اموری را مشخص کند

- اگر لباس باشد یا تعلیم قرآن باشد یا شیردادن باشد چه احکامی دارد

- هنگام شیر دادن چه خصوصیتی باید مورد توجه باشد

- در چه شرایطی عقد اجاره قابل فسخ است

- آیا اجاره کنیز یا مدبر یا ام ولد برای شیردادن جایز است یا نه ؟

- اگر اجیر مریض شود اجاره چه می‌شود و اگر در اثنا خوب شد چه؟

- اگر اجاره برای کندن چاه باشد چه مسائلی دارد اگر به صخره‌ای برخورد کرد چه می‌شود.

- اگر برای بنائی باشد چه؟ و اگر بنا خراب شود چه؟

- اجیر کردن برای تعلیم خط و حساب و آداب جایز است و بر تعلیم فقه بحث است

- اجاره برای ختنه کردن یا مداوای بیماری و حجامت و سرمه کشیدن و زراعت و درو کردن و آبیاری و

حفظ و نقل و قصاص و راهنمایی راه و نگهبانی راه و خرید لباسی خاص و سمساری و استخدام یعنی

خدمتکاری را برای خدمت بکار گیرد اگر مرد باشد چه و اگر زن باشد حر باشد یا امه باشد چه؟

عوامل مؤثر در سبک زندگی: سازمان‌های نوین

-مثال به رابطه کارگر/کارمند و کارفرما:

-وفات علامه حلی در سال ۷۲۶ قمری یعنی حدود ۷۰۸ سال پیش.
-روشن است که با این احکام و دستورات فقهی نمی‌توان جامعه امروز را مدیریت کرد و سبک زندگی اسلامی را شکل داد. مرحوم علامه در زمان خودشان علامه بوده‌اند و جزئیات دقیقی از رفتارهایی که در زمان خودشان ظهور و بروز داشته و در سبک زندگی مردم مصادیق فراوانی داشته توضیح داده‌اند بنابر این کتاب قواعد علامه معیار خوبی برای سبک زندگی اسلامی برای مردم زمان خودشان بدست داده است. اما امروز چطور ما می‌توانیم با تکرار همان مطالب سبک زندگی اسلامی امروز را تدوین کنیم و آن را به جوانان خود توصیه کنیم. آیا این کار برای یک فقیه در دوران ما کافی است؟

- برای تدوین سبک زندگی ایرانی اسلامی در زمان حاضر نیازمند شناخت زمان خود هستیم. شناخت اموری که در جریانند و سبک زندگی جامعه کنونی ما را شکل می‌دهند.

- متون فقهی ۷۰۰ سال پیش گرچه برای تدوین سبک زندگی ایرانی اسلامی امروز ما لازمند ولی کافی نیستند.

عوامل مؤثر در سبک زندگی: سازمان‌های نوین

-مثال به رابطه کارگر/کارمند و کارفرما:

و اما توجه کنیم که رابطه اجیر با مستأجر و به تعبیر امروزی رابطه کارگر و کارفرما در یک سازمان چه مسائلی را شامل می‌شود که فقه‌های امروز باید بدان پاسخی فقهی دهند تا حضور خود را در سبک زندگی امروز به منصفه ظهور برسانند.

در اینجا صرفاً فهرستی از این مسائل را مد نظر قرار می‌دهیم:

۱. ایجاد فرصت‌های برابر برای استخدام
۲. توجه به سلامت کارمندان و مشتریان
۳. توجه به امنیت شغلی کارمندان و مشتریان و مصدومیت هنگام کار
۴. حفظ اطلاعات شخصی کارمندان
۵. طبقه‌بندی و درجه بندی کارمندان
۶. مواجهه با ضعف کارمند
۷. ترفیع کارمندان
۸. انتقال کارمندان
۹. حقوق و دستمزد و مزایای کارمندان
۱۰. پیش پرداخت یا تعویق حقوق کارکنان
۱۱. هزینه‌های بدی آب و هوا و هزینه‌های سختی کار
۱۲. بیمه کارمندی
۱۳. ساعات کاری کارکنان
۱۴. ضوابط حضور و غیاب و تعطیلات و حق سفر
۱۵. مرخصی بیماری و مرخصی زایمان
۱۶. حضور هنگام شرایط اضطرار ملی
۱۷. ضوابط و حق مأموریت

عوامل مؤثر در سبک زندگی: سازمان‌های نوین

-مثال به رابطه کارگر/کارمند و کارفرما:

۱۸. سن بازنشستگی و بازنشستگی زودهنگام یا اجباری یا پزشکی
۱۹. اخراج
۲۰. آداب مواجهه با مشتری ابلاغی از سوی کارفرما به کارمندان سازمان
۲۱. اختلافات کارمند و کارفرما، سازمان حل و فصل این اختلافات
۲۲. انتخاب کارمند از سازمان رقیب
۲۳. وظایف سهامداران سازمان
۲۴. پرداخت غرامت ضرر و زیان وارده به کالا و خدمات و به کارفرما یا مشتری

نتیجه گیری

- برای تدوین سبک زندگی ایرانی اسلامی در زمان حاضر نیازمند شناخت زمان خود هستیم. شناخت اموری که در جریانند و سبک زندگی جامعه کنونی ما را شکل می دهند.
-العالم بزمانه لاتهجم علیه اللوابس

- متون فقهی ۷۰۰ سال پیش گرچه برای تدوین سبک زندگی ایرانی اسلامی امروز ما لازمند ولی کافی نیستند.

- این امر در بسیاری از افعال و احوال دنیای کنونی جاری است:
- آداب سفر که پیش از این در کتب فقهی و اخلاقی ما می آمده برای امروز ما لازم است ولی آیا اینها کافی است برای سفرهای امروزی؟
- آیا اسلام دستورات خاصی برای نهادهای بین المللی خاصی چون فیفا دستور عمل خاصی توصیه می کند. اندیشمندان امروز ما باید با تطبیق فروع جدید بر اصول پیشین متون اسلامی را واکاوی مجدد کنند تا برای نهادی چون فیفا اخلاق و فقه بنویسند.
- برای نهادی چون بانک آداب بانکداری بنویسند.
- برای نهادهایی چون سازمان ملل اصول عدالت را تدوین مجدد کنند و آنها را از فقه ما استخراج کنند.
- وقتی یک فناوری چون تلفن همراه جدید است و بخش وسیعی از اوقات زندگی مان را با تلفن همراه خود بسر می بریم، چگونه می توان گفت که کتابهای علمای پیشین می تواند برای راهنمایی سبک زندگی امروزمین ما کافی باشد. آیا ما نیازمند کتابی به نام کتاب ارتباطات در فقه نیستیم؟
- وقتی روزانه به طور میانگین یک ساعت و نیم از عمر یک شهروند در ترافیک و آمد و شد با ماشین می گذرد، آیا ما نیازمند کتابی به نام ترافیک نیستیم. آیا کتابهای پیشینیان کافی است که در دنیای امروز سبک زندگی ما را تعیین کند؟
- اگر فروشگاههای زنجیره ای گستره ای از یک خدمت جدید را برای خرید شهروندان عرضه می کنند ما می توانیم با آداب التجارة جدیدی در فقه تدوین کنیم که دستور عملی برای رفتار این سازمان ها با مشتریان شان باشد؟

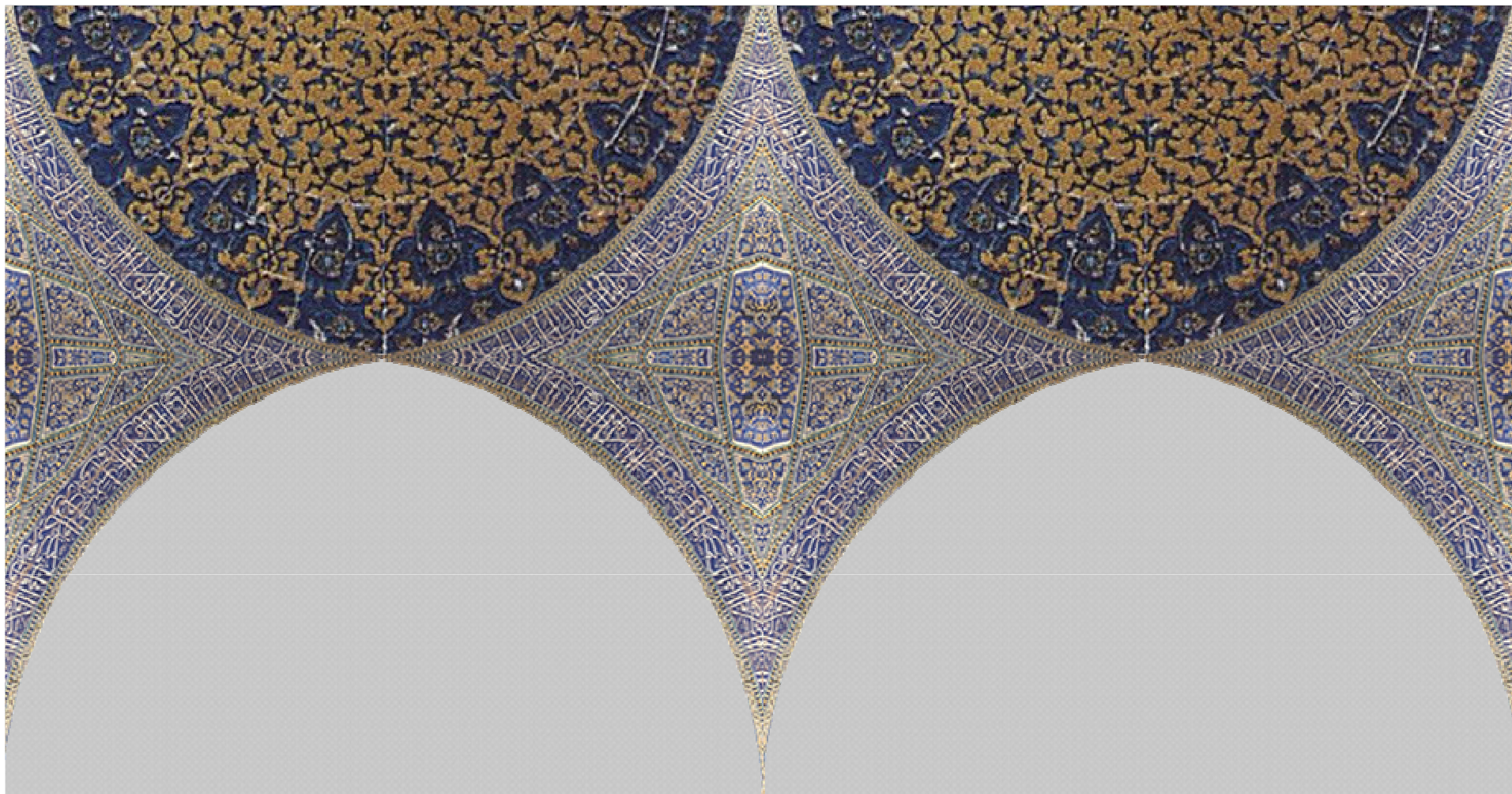
• امروز در دنیای غرب شاهد آن هستیم که در تبیین آداب سبک زندگی جدید در حال تدوین انحائی از دستور عملها هستند تا شهروندان خود را به سمت و سوی یک سبک زندگی لیبرالی هدایت کنند آیا در این حال تکلیفی متوجه دانشمندان اسلامی نیست؟

• وظیفه عالمان امروز بسیار دشوار است:

۱. اولین وظیفه آنها این است که گفته‌های پیشینیان را از طرق سنتی درک و فهم کنند تا بتوانند مجهز به دانش اصول فقه و دانش فقه پیشینیان گردند. روش سنت اسلامی را بشناسند تا در مواجهه با موضوعات جدید دچار انحراف از سنت اسلامی نشوند و آرای خود را به دلخواه با محتوای دینی مخلوط و ممزوج نکنند. و روش درست سنت را یادگیرند و تعلیم دهند.

۲. ولی وظیفه امروز روحانیت به این ختم نمی‌شود. آنها باید موضوعات نوین در سبک زندگی جدید را به خوبی فهم و ترسیم کنند تا بتوانند احکام فقهی و ارزشهای اخلاقی آنها را تدوین کنند. این که افراد باید با یکدیگر چه نوع رفتاری داشته باشند با این که افراد باید با سازمانی که در آن کار می‌کنند چه رفتاری داشته باشند کاملاً دو مقوله مجزا و در عین حال مرتبط است. این که آداب تجارت فردی چیست کاملاً مجزای از فهم و تدوین اصولی کاربردی در فقه و اخلاق مدیریت مالی یک سازمان و در عین حال مرتبط با آن است. ما باید علاوه بر بررسی مسائل در کتابهایی که در ۷۰۰ سال پیش نوشته شده، دستورات فقهی و اخلاقی جدیدی را برای اموری چون سازمان‌های جدید و حوزه فناوری‌های جدید تدوین کنیم. اینها نیازمند واکاوی جدید است.

- یکی از این موضوعات جدید که در دنیای جدید مسأله و معضل شده است، مباحثی است که فناوری اطلاعات و ارتباطات در سبک زندگی نوین ما پدید آورده است.
- ما قبلاً موضوعات فقه فناوری اطلاعات و ارتباطات را تقسیم بندی کردیم.

موضوعات فقه فناوری اطلاعات و ارتباطات

- ماهواره و احکام آن
- بررسی موضوعات و احکام حریم خصوصی
- ارکان امنیت و احکام تأمین امنیت اطلاعات و ارتباطات
- قلمرو مالکیت فکری و احکام آن شامل حق تألیف یا حق انحصاری اثر، حق انحصاری اختراع، علائم و اسرار تجاری، حقوق هویت شخصی
- احکام فقهی صله رحم و دوستیابی با توجه به ابزارهای ارتباطاتی نوین
- بررسی موضوعات و احکام گمنامی و ناشناسی و هویت مجازی
- احکام آزادی نشر اطلاعات، پالایش محتوا و سانسور اطلاعات
- هزینه‌نگاری اینترنتی، فرصت‌ها و تهدیدهای نسل سوم ارتباطات
- جرایم رایانه‌ای از دیدگاه فقه اسلامی

و الحمد لله رب العالمين